

Opšte informacije o skriningu

Epidemiološki podaci

Srbija je po obolevanju od raka na 29., a po smrtnosti na drugom mestu u Evropi. To jasno ukazuje na neophodnost većeg angažovanja na preventivi i ranom otkrivanju raka, što Republika Srbija i čini uvođenjem organizovanih skrining programa.

Najčešće maligne bolesti u Srbiji 2008. godine bile su: rak debelog creva, dojke, prostate, grlića materice i pluća.

Rak grlića materice u Srbiji (Globocan 2008):

- standardizovana stopa mortaliteta iznosi 9,2 na 100.000;
- po smrtnosti Srbija je na trećem ili četvrtom mestu među evropskim zemljama;
- dve trećine slučajeva otkriva se tek nakon rane invazivne faze;
- svake godine od raka grlića materice umre više od 700 žena.

Rak dojke u Srbiji (Globocan 2008):

- standardizovana stopa mortaliteta iznosi 21,7 na 100.000;
- rak dojke je treći najčešći uzrok smrti među ženama starijim od 45 godina;
- rak dojke se dijagnostikuje kod svake dvanaeste žene;
- 70% novootkrivenih slučajeva raka dojke su promene veće od 2 cm;
- svake godine od raka dojke umre više od 1900 žena.

Rak debelog creva i rektuma u Srbiji (Globocan 2008):

- standardizovana stopa mortaliteta iznosi 16,6 na 100.000;
- drugi je uzrok smrti od raka kod oba pola;
- stopa mortaliteta kod muškaraca je veća za 15%, a kod žena za 19% od stope mortaliteta u EU;
- svake godine od raka debelog creva umre više od 3000 muškaraca i žena.

Organizovani skrining

Programi skrininga značajno smanjuju mortalitet od raka grlića materice, raka debelog creva i raka dojke. Skrining predstavlja prepoznavanje do tada neotkrivene bolesti, korišćenjem skrining testa u prividno zdravoj, tj. asimptomatskoj ciljnoj populaciji. Cilj skrininga raka dojke je smanjivanje mortaliteta dok se sa organizovanim skriningom raka grlića materice i raka debelog creva, smanjuju i incidencija i mortalitet.

Organizovani skrining predstavlja masovno pozivanje ciljne populacije na testiranje i tumačenje skrining testova praćeno strogom kontrolom kvaliteta i izveštavanjem. Organizovani skrining se radi u ciklusima na nekoliko godina (2 ili 3, u zavisnosti od vrste skrininga) u skladu sa epidemiološkim i demografskim podacima kao i kadrovskim i finansijskim kapacitetima.

Organizovani skrining je organizaciono zahtevan i složen proces pa je zato neophodno postepeno širiti teritoriju na kojoj se sprovodi u skladu sa obezbeđivanjem svih potrebnih materijalnih i finansijskih uslova kao i edukacije zdravstvenih radnika.

Skrining test

Primenjuje se sa ciljem ranog otkrivanja bolesti. Treba da bude visoko senzitivnan, specifičan i lako primenljiv. Za rano otkrivanje raka grlića materice koristi se citološki bris grlića materice (Pap test), za rano otkrivanje raka debelog creva - imunohemijski test na okultno krvarenje u stolici (iFOB test) i kolonoskopija, a za rano otkrivanje raka dojke, mamografija.

Prikupljanje podataka o skriningu

U skriningu je izuzetno važno prikupljanje određenih podataka, jer je samo sa kvalitetnim podacima moguće prikazati rezultate skrininga u pogledu uspešnosti i efikasnosti, ali i troškova samog skrininga. Podaci se prikupljaju i unose u vremenu i na mestu gde nastaju, popunjavanjem protokola (kliničkog puta) za svakog učesnika u skriningu pojedinačno. Zbirni periodični podaci prosleđuju se zavodima za javno zdravlje i Kancelariji za skrining u obliku izveštajnog obrasca, bilo u elektronskom ili papirnom obliku. Za uspešnost skrininga neophodna je jasno definisana odgovornost pojedinaca u svakoj fazi i kvalitetna saradnja svih aktera - od domova zdravlja, instituta i zavoda za javno zdravlje, preko zdravstvenih ustanova sekundarnog i tercijarnog nivoa, do RFZO-a i Ministarstva zdravlja.

Akteri u skriningu

U regulaciji, organizaciji, izvođenju i praćenju skrininga učestvuju:

- Ministarstvo zdravlja;
- Republički fond za zdravstveno osiguranje;

- Republička stručna komisija;
- Institut za javno zdravlje Srbije „Dr Milan Jovanović Batut“;
- Kancelarija za skrining raka;
- nadležni institut/zavod za javno zdravlje;
- dom zdravlja;
- zdravstvena ustanova sekundarnog/tercijarnog nivoa zdravstvene zaštite;
- lokalna zajednica;
- mediji.

Dom zdravlja je nosilac sprovođenja skrininga na teritoriji za koju je osnovan. Kancelarija za skrining raka koordinira, organizuje, prati i procenjuje sprovođenje skrininga i obezbeđuje edukaciju i stručnu podršku ostalim učesnicima u organizovanom skriningu.

Početak organizovanog skrininga u Srbiji.

Republika Srbija je započela sa postepenim uvođenjem organizovanog skrininga raka grlića materice, raka debelog creva i raka dojke od 2012. godine.

Skrining raka grlića materice

Skrining za rak grlića materice se sprovodi na teritoriji Republike Srbije u vidu organizovanog decentralizovanog programa.

Ciljna populacija: žene od 25 do 64 godine života.

Pokrivenost populacije: cilj je obuhvatiti najmanje 75% ciljne populacije.

Ciklus skrininga: na 3 godine (nakon dva negativna nalaza u periodu od godinu dana).

Skrining test: Pap test (Papanikolau) - citološki bris grlića materice.

Tumačenje testova: citoskrineri i supervizori za pozitivne Pap pločice u akreditovanim citološkim laboratorijama.

Završetak ciklusa skrininga:

skrining raka grlića materice završava se normalnim Pap testom, a u slučaju abnormalnog rezultata Pap testa, kao trijažni test rade se kolposkopija ili HPV test, ukoliko je to moguće.

Dijagnostika, lečenje: bolnice i klinički centri, po Vodiču dobre kliničke prakse za dijagnostikovanje i lečenje raka grlića materice (2012).

Prikupljanje i izdavanje rezultata: domovi zdravlja

Saopštavanje rezultata, određivanje dinamike i sadržaja daljeg praćenja, uključujući i upućivanje na dalju dijagnostiku sprovodi izabrani ginekolog u skladu sa Vodičem dobre kliničke prakse za dijagnostikovanje i lečenje raka grlića materice iz 2012/2013. godine.

Prikupljanje podataka i izveštavanje: domovi zdravlja, bolnice, okružni instituti/zavodi za javno zdravlje, Kancelarija za skrining raka, Ministarstvo zdravlja.

Skrining raka dojke

Skrining za rak dojke se sprovodi na teritoriji Republike Srbije u vidu organizovanog decentralizovanog programa.

Ciljna populacija: žene od 50 do 69 godina života.

Pokrivenost populacije: cilj je obuhvatiti najmanje 75% ciljne populacije.

Ciklus skrininga: na 2 godine.

Skrining test: mamografija.

Tumačenje mamografskih snimaka: dvostruko, vrše ga dva nezavisna obučena radiologa.

Završetak ciklusa skrininga: proces skrininga se završava negativnim nalazom mamografskog snimka, odnosno nakon dopunskih procedura (ultrazvučnog pregleda dojki i ciljanog mamografskog snimanja) kod pozitivnog nalaza mamografskog snimka.

Dalje dijagnostičke procedure i praćenje: domovi zdravlja, bolnice, klinički centri, instituti.

Prikupljanje i izdavanje rezultata: domovi zdravlja.

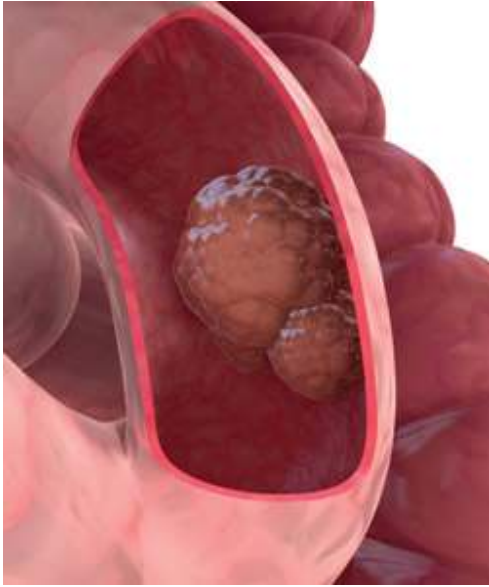
Saopštavanje rezultata, određivanje dinamike i sadržaja daljeg praćenja, uključujući i upućivanje na dalju dijagnostiku sprovodi izabrani ginekolog prema preporuci radiologa, a u skladu sa Vodičem dobre kliničke prakse za dijagnostikovanje i lečenje raka dojke iz 2012/2013. godine.

Prikupljanje podataka i izveštavanje: domovi zdravlja, bolnice, okružni instituti/zavodi za javno zdravlje, Kancelarija za skrining raka, Ministarstvo zdravlja.

Skrining raka debelog creva

Skrining za rak debelog creva se sprovodi na teritoriji Republike Srbije u vidu organizovanog decentralizovanog programa.

Ciljna populacija: muškarci i žene od 50 do 74 godine života.

Pokrivenost populacije: cilj je obuhvatiti najmanje 75% ciljne populacije.

Ciklus skrininga: na 2 godine.

Skrining test: imunohemijski test (iFOB test).

Tumačenje testova: laboratorije u domu zdravlja (edukovani laboratorijski tehničari/medicinske sestre).

Dodatna pretraga kod pozitivnog iFOB testa: kolonoskopija.

Završetak ciklusa skrininga: proces skrininga se završava negativnim iFOB testom, a u slučaju pozitivnog iFOB testa kolonoskopijom i histopatološkim nalazom u slučaju uzimanja materijala u toku biopsije.

Dalji tretman i praćenje: bolnice i klinički centri.

Prikupljanje i izdavanje rezultata: domovi zdravlja

Saopštavanje rezultata, određivanje dinamike i sadržaja daljeg praćenja, uključujući i upućivanje na dalju dijagnostiku sprovodi lekar u domu zdravlja, au skladu sa Vodičem dobre kliničke prakse za dijagnostikovanje i lečenje raka debelog creva iz 2012/2013. godine.

Prikupljanje podataka i izveštavanje: domovi zdravlja, bolnice, okružni instituti/zavodi za javno zdravlje, Kancelarija za skrining raka, Ministarstvo zdravlja.